

WORKING PAPER č. 8/2007

Vývoj korupce v SR v období transformace

Tomáš Otáhal

Červen 2007

Řada studií Working Papers Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky je vydávána s podporou projektu MŠMT výzkumná centra 1M0524.

ISSN 1801-4496

Vedoucí: prof. Ing. Antonín Slaný, CSc., Lipová 41a, 602 00 Brno,
e-mail: slany@econ.muni.cz, tel.: +420 549491111

VÝVOJ KORUPCE V SR V OBDOBÍ TRANSFORMACE

Abstract:

The paper focuses on corruption trends during transformation period in the Slovak Republic. The first section briefly explains the situation relating to corruption in the 1980s to understand the incipient state. The second section deals with the period of 1989–1993. The third section discusses corruption situation during the period of the Mečiar's government with examples of serious corruption affairs. In the third section, we use quantifying indicators to evaluate the level of corruption and economic policies during the period of 1998–2006. The last section concludes and evaluates what has been dealt with in the article.

Abstrakt:

V textu se zabýváme vývojem korupce na Slovensku během období transformace. V první kapitole je vysvětlen výchozí stav let osmdesátých podle úvodních teoretických východisek, kde chápeme korupci jako ilegální rent-seeking. Kapitola druhá je věnována období do roku 1989 do roku 1993. V kapitole třetí představujeme korupční situaci v období Mečiarovy vlády na příkladech nejzávažnějších korupčních afér. Čtvrtá kapitola hodnotí s využitím kvantifikujících ukazatelů korupční stav v období 1998 až 2006 a hospodářské politiky, jejichž cílem bylo tento stav zlepšit. Poslední kapitola shrnuje a hodnotí všechny poznatky.

Recenzoval:

prof. Ing. Pavel Ondrčka, CSc.

ÚVOD

Konkurenceschopnost hospodářského systému v našem pojetí odráží dlouhodobé možnosti růstu ekonomiky. Ten je determinován objemem a produktivitou výrobních faktorů vstupujících do produkčních procesů.

Většina ekonomů se dokáže shodnout na faktu, že racionální organizace ekonomických činností zahrnující všechny produkční procesy je zásadní podmínkou pro smysluplný ekonomický růst. Ekonomové nepostulující předpoklady koordinace ekonomických aktivit však také poukazují na význam společenských institucí vytvářejících podněty k ekonomickému růstu,¹ který je výsledkem podnikatelského objevování nových příležitostí (viz North 1992, Kirzner, 1997).

Tvůrcem zásadních institucionálních podmínek pro koordinaci hospodářských procesů a pro tvorbu příležitostí k podnikání je dnes stát. Principy státní organizace však s sebou nesou rizika, která mohou negativně ovlivňovat fungování formálních institucí v zemi. Mezinárodní organizace jakými jsou Mezinárodní měnový fond (Mauro, 1997; Tanzi, Davoodi, 1998), Světová banka (Anderson, Gray, 2006) nebo Transparency International považují za jedno z takových rizik korupci.

Odborníci zabývající se tímto fenoménem poukazují na negativní důsledky korupčního jednání. Korupční institucionální prostředí podněcuje podnikatele ke spotřebě zdrojů tak, že nejsou využívány produktivním způsobem, neboť se nepodílí na výrobě statků, které by přinášeli lidem užitek. Korupční rent-seekingové aktivity vedou ke společensky nákladné alokaci zdrojů, k mrhání lidským kapitálem nebo se promítají v iracionálních formálních institucích záměrně vytvářených zkorumpovanými představiteli veřejného sektoru (Tullock, 1967, Kruger, 1974).

Na základě výše uvedených teoretických zdůvodnění, kde chápeme korupci jako rent-seeking využívající ilegálních prostředků, se v tomto textu pokusíme zmapovat vývoj korupce na Slovensku v období transformace. Nejdříve představíme stručnou analýzu korupční situace v době normalizace, což nám umožní pochopit výchozí stav. Druhá kapitola bude věnována korupci na Slovensku od roku 1990 do roku 1993. Ve třetí kapitole se budeme věnovat období od roku 1993 do roku 1998, tedy období vlády Vladimíra Mečiara v samostatném Slovensku. Ve třetí kapitole na základě justičních statistik, ukazatele CPI a BEEPS zhodnotíme protikorupční program a ekonomické reformy Dzurindova kabinetu. V závěru budou shrnuty naše poznatky.

Rent-seeking představuje podnikatelskou soutěž, jejíž cílem je vyzískání politických výhod. Tato soutěž s sebou nese neproduktivní

¹ Máme na mysli endogenní ekonomický růst.

náklady. Typický příklad jeho průběhu začíná politickým procesem, jenž stanoví „odměnu“ rent-seeking. Takovými odměnami jsou například vládní podpory, subvence a všechny typy vládních investic nebo prodejů státního vlastnictví. Dále jsou to dovozní licence nebo administrativní omezení, která vytvářejí bariéry vstupu do odvětví. Ve výsledku pak rozličné zájmové skupiny soutěží o tyto výhody tím, že se snaží zasahovat do politického procesu. Ovlivňování politického rozhodování probíhá prostřednictvím legálních aktivit, jakými jsou například lobbying nebo veřejné informační kampaně. Na politické rozhodování mají ale vliv také nelegální aktivity, mezi které patří např. podplácení. Tyto činnosti jsou poměrně výhodné, neboť jednotlivci nebo dobře organizované malé zájmové skupiny na nich mohou získat významné benefity - renty, což vládní představitele nemusí stát mnoho, neboť náklady rent-seeking rozkládají na velkou neorganizovanou skupinu daňových poplatníků. Naopak náklady veřejnosti spojené s vlastní ochranou proti poškozujícím monopolním cenám na trhu a přerozdělování ve prospěch jednotlivců a malých, dobře organizovaných zájmových skupin mohou být relativně vysoké. Zahrnují v sobě náklady na sběr informací a vlastní organizaci.

Rent-seeking neprobíhá pouze na straně podnikatelů, nýbrž také na straně politických představitelů, kteří soutěží o poslední rozhodnutí s cílem vyzískat vlastní benefity třeba ve formě podpory v příštích volbách nebo budoucího uplatnění na trhu práce. Dalším příkladem rent-seeking na straně oficiálních představitelů je soutěž v legislativním procesu vedoucí k vytváření netransparentních pravidel s cílem vyhovět zájmům zájmových skupin či udržet si diskreční rozhodovací pravomoc, díky níž úředník nebo politik prosazuje své vlastní zájmy, jakým je třeba větší možnost k vyzískání benefitů v podobě prestiže úřadu nebo úplatku (Tullock, 2005).

Pro transformační proces na Slovensku (ale také v jiných zemích) je rent-seeking typický. Státní vlastnictví vstupující do privatizace může podněcovat k rent-seekingovým aktivitám stejně jako přeměna formálního institucionálního rámce.

1. SITUACE V SR V KONTEXTU KORUPCE NA POČÁTKU TRANSFORMACE

V následující části vysvětlíme korupční normalizační situaci z pozice teoretických nástrojů představených v úvodu textu. Tato stručná analýza bude představovat výchozí bod pro další analýzy. Korupci, jak již bylo naznačeno, budeme chápat jako ilegální rent-seeking jak na straně podnikatelů, tak na straně představitelů veřejného sektoru.

Bohužel empirické důkazy o korupčních aktivitách před pádem komunismu je možné nalézt pouze sporadicky. Proto všechny argumenty prezentované v následující analýze budou deduktivní.

1.1. Centrálně plánované řízení

ČSSR bylo v osmdesátých letech podřízeno diktátu komunistické strany. Ta rozhodovala prakticky o všech hospodářských činnostech v zemi, neboť komunistické vlastnictví výrobních prostředků nutně vede do situace, kdy určování výrob, do nichž mají výrobní prostředky směřovat, musí být plánováno.

Komunistické řízení pomocí jednoho plánu předpokládá, že je schopno dosáhnout rovnováhy předem. To znamená situaci, kdy není možné najít další efektivnější využití výrobních prostředků. Proto rozdělování na základě plánu mělo být konečné.

Abychom ale mohli najít výrobu, do které chceme investovat výrobní prostředky, je zapotřebí najít kritérium, podle něhož budeme racionalitu tohoto rozhodnutí hodnotit. Tímto kritériem je na trhu kalkulovaný zisk. Cenová struktura, na jejímž základě mohla probíhat kalkulace v centrálně plánované ekonomice, byla ale nastavována shora, což znamená, že nebyla výsledkem svobodných směnných vztahů, v nichž by lidé projevovali své preference. Proto nemělo smysl, aby kritérium zisku hrálo výraznou roli v rozhodování centrálních plánovačů, což vedlo k tomu, že výroba, která nebyla pro zisk, nemohla odpovídat potřebám obyvatel.

Tato skutečnost byla maskována prosazováním pravidla: „Každému podle jeho potřeb.“ To, co lidé potřebovali, bylo ale určeno konstruktéry plánu, kteří uvažovali o lidech, jako o homogenní pracovní síle s preferencemi, které měly kopírovat předpoklady plánu, nikoliv přání poptávky.

Skuteční lidé ale mají odlišné preference, které se v čase vyvíjí. Toto je také důvod pro směnu, která musela reálně probíhat v důsledku faktu, že individuální potřeby jednotlivců nelze centrálně plánovat. Problém však nastával v situaci, kdy byla tržní směna oficiálně omezována, což bylo prakticky ve všech případech, neboť formální institucionální prostředí zásadní podmínku směny, kterou je soukromé vlastnictví,

pochopitelně z principu řízení nemohlo respektovat. Aby lépe uspokojili své potřeby, lidé směřovali a tím běžně čelili restriktivním administrativním bariérám nebo porušovali zákon.²

1.2. Formální institucionální prostředí

Formální institucionální prostředí podléhalo potřebám plánu. Plán, jenž měl každému určit jeho místo ve společnosti, byl prosazován prostřednictvím systému právních norem. Aby mohl být plán naplněn, bylo nutno příkazy z centra realizovat a dodržování norem a předpisů kontrolovat, případné nedodržení sankcionovat.

Vzhledem k tomu, že centralizované řízení federativního státu bylo poměrně náročné, bylo nutno rozhodování, kontrolu dodržování a sankcionování porušování pravidel delegovat. Proto musela vzniknout byrokratická struktura, která by byla schopna plán realizovat. Ta nemohla být kvůli komunikaci a kontrole mezi jednotlivými stupni řízení příliš rozvětvená. Pro jednoduchost komunikace a kontroly řízení na jednotlivých stupních nemělo smysl vytvářet příliš mnoho duplicitních organizačních jednotek. Proto byla hierarchická byrokratická struktura dělena na poměrně velké organizační jednotky, jenž ve své oblasti působnosti řídily, monitorovaly a sankcionovaly dodržování a nedodržování plánu nebo protiideologické jednání.

Proti jednoduché organizační struktuře ale stála reálná neschopnost centrálních plánovačů vyzískat dostatečně detailní informace o dění v ekonomice. Realizující, monitorující a sankcionující agenti museli velmi často právě nastalou situaci řešit *ad hoc* bez toho, aby byly na danou variantu plánem připraveni. Tento fakt jim poskytoval diskreční, rozhodovací pravomoc,³ tedy možnosti rozhodování podle vlastního uvážení. Všichni úředníci, rozhodující o přidělení státních poznávacích značek, telefonních linek, aut, parcel, bytů atd. měli proto možnost rozhodovat na základě toho, jaký úplatek jim byl nabídnut.

² Někteří autoři se pokoušeli hodnotit podíl šedé ekonomiky na HDP během transformace s použitím dat o spotřebě elektrického proudu. Parametr, jenž by mohl převést jednotku elektrické energie na HDP je ale nezjistitelný. Lácko (1999) namítá, že takové měření šedé sféry hospodářství je proto nedůvěryhodné. I tak ale podobné studie mohou vycházet z logicky odůvodněných argumentů. Jestliže vezmeme v úvahu přebytek poptávky socialistického zřízení, která na sebe během transformace nenechala dlouho čekat, a permanentně nedostačující legální nabídku statků a služeb, pak neoficiální podnikatelské aktivity musely být jediným řešením, jak poptávku uspokojit.

³ Kabele (1999, str. 217) argumentuje, že hierarchické byrokratické řízení komunistické strany ve svém rozhodování ignorovala vrcholné politické představitele.

Podněty k podnikání

Přestože byla podnikatelská aktivita v období normalizace oficiálně zakázána, není možné se domnívat, že neexistovala. Podnikatel není člověk, jemuž úřady přidělí živnostenský list, ale člověk, jenž má nezastupitelnou funkci na trhu. Podnikatel napravuje alokační efektivnost tím, že provádí arbitráž. Spekuluje do budoucnosti, inovuje výrobní proces a objevuje nové možnosti na trhu (Kirzner, 1997).

Bylo řečeno, že centrální plán nebyl schopný registrovat změny v ekonomice a proto bylo nutno plán upravovat podle momentální situace. Zkostnatělé plánování bylo proto nahrazováno spontánní podnikatelskou aktivitou, která prakticky neustálou nerovnováhu na trzích statků a služeb korigovala. Podnikatelská aktivita ale nebyla ideologicky ospravedlnitelná, neboť výroba a obchod pro zisk měl vést k vykořisťování dělnické třídy. Tímto se objevování příležitostí k nápravě alokační efektivnosti za účelem zisku vylučovalo s plánem.

Velkou příležitostí pro ziskovou podnikatelskou aktivitu skýtaly trhy, pro které byl charakteristický přebytek poptávky. Protože ale bylo podnikání oficiálně zakázáno, existovaly na takových trzích prohibiční bariéry vstupu do odvětví. Jakmile se podnikatel chtěl uplatnit na trhu, musel být velmi nenápadný nebo tolerován. Drobné obchody a sousedské výpomoci nebyly trestány, avšak větší „business“ se bez účasti monitorujících agentů pravděpodobně nemohl obejít. Typickým příkladem je například prodeje ovoce a zeleniny, stavebního materiálu, masa nebo provoz restaurace. Jakmile provozní výsadního státního podniku prodá maso na „vlastní pěst“ a nadřízený kontrolor o tom netuší, nemusí se nic dít. Jestliže je ale nadřízený kontrolor schopný rozpoznat větší soukromé aktivity provozního, pak provoznímu nezbývá nic jiného, než nadřízeného zainteresovat na obchodu úplatkem.

Pokud byla předmětem podnikatelské činnosti výrobní činnost nebo poskytování služeb,⁴ pak získání výrobních prostředků bylo prakticky nemožné. Z pohledu společného vlastnictví především kapitálu by se jednalo o krádež, což se také běžně dělo. Mezi lidmi kolovala hesla: „Kdo nekrade, okrádá vlastní rodinu.“ Podnikatelé „meloucháři“ běžně disponovali státními výrobními prostředky, aby svoji vlastní produkci mohli realizovat „bokem“ se ziskem. Při realizaci vlastních plánů musel být dotyčný nenápadný nebo musel podplácet. Pokud například zaměstnanec státního podniku vyráběl nábytek nebo opravoval auta v pracovní i po pracovní době a svoje produkty a služby neoficiálně prodával pro vlastní zisk, pak v případě, že se o tom nadřízený mohl dozvědět, nezbylo podřízenému zase nic jiného než zainteresovat „svého šéfa“ na zisku.

⁴ Ideologickou prioritou socialistické společnosti byla výroba, nikoliv poskytování služeb. Proto byla neoficiální podnikatelská aktivita typická zejména pro sektor služeb.

Vzhledem k tomu, že státní podniky zajišťovaly převážnou část distribuce spotřebních statků, přičemž participace na zisku manažerů byla nerealizovatelná, jedinou možností jak si přivydělat, byla pro manažery státních podniků právě organizace soukromých korupčních aktivit. To jed důvod, proč se domníváme, že korupce v osmdesátých letech byla rozšířenější než je dnes, neboť tolerovaná podnikatelská aktivita za účelem zisku musela být velmi výhodná jak pro podnikatele tak pro monitorující agenty. Při neexistenci prakticky žádného vstupu do odvětví a tím pádem žádné konkurence musely ceny přinášet ilegálním podnikatelům poměrně velkou míru monopolních rent, na kterých chtěli monitorující agenti pochopitelně participovat. Vzájemná provázanost vztahů ve formálním institucionálním prostředí centrálního plánování tak mohla generovat podnikatelské elity, které díky korupci výrazně prosperovaly.

Vyhledávání pozic ve službách, které byly poskytovány s využitím státního vlastnictví a za které byli lidé ochotni platit nemalé částky plynoucí do kapes instalatérů, automechaniků, hoteliérů, zedníků nebo lékařů, považujeme za rent-seeking za účelem vyzískání renty v podobě úplatků stejně jako vyhledávání pozic na vysokých místech v oficiální byrokratické struktuře.

2. KORUPCE DO ROKU 1993

Transformace na Slovensku měla do roku 1993 prakticky totožný scénář jako v České republice. Federativní program platil samozřejmě pro oba státy společně. V následující kapitole se pokusíme ukázat. Jak mohlo toto období vypadat z pohledu hodnocení korupce.

Do roku 1993 byla Slovenská republika součástí společného státu Čechů a Slováků. Nástup transformačního procesu v jednotném státě měl kopírovat strategii šokové terapie provázený deregulací, liberalizací cen a odstátněním majetku prostřednictvím rychlé privatizace. Ta měla vytvořit základní rámec pro cestu od centrálního plánování k tržnímu hospodářství.

Východiska šokové terapie předznamenala nástup nové éry hospodářských aktivit v Československu. Přesto někteří autoři poukazují na důvody proto, abychom se domnívali, že korupční praktiky konce osmdesátých let převládaly i po roce 1989 (Frič, 1999,). Dle našeho názoru je však stěžejí pojmenovatelné, jestli v tomto období docházelo ke korupci. A to především proto, že námi vymezená definice korupce (ilegální rent-seeking) předpokládá stanovení toho, co je legální. Žídek (2006) však hovoří o tomto období jako o období „právního vakuá“, proto se dá říci, že korupce je v tomto období prakticky nepojmenovatelná.

2.1. Privatizace státního vlastnictví do roku 1993

Privatizace státního vlastnictví je mnohými kritizována jako nejvýznamnější zdroj korupce během transformace (Reed, 1996, 1999). Je třeba si ale uvědomit, že důkazy korupčního jednání lze z tohoto období nalézt jenom stěžejí, protože politický kapitál, jímž tehdejší vlády disponovaly, ji činil velmi důvěryhodnou a nepodezřelou.

Dle našeho názoru je nemístné odsuzovat privatizaci z pozice korupčních praktik. Taková kritika je pouze moralizující a nikoliv konstruktivní. Účelem privatizace je převést státní majetek do rukou soukromých subjektů. O tom, kteří majitelé jsou ti nejvhodnější, nelze s pozice ekonomické teorie rozhodnout a je třeba proto nastavit právní kritéria. Jaká ale taková kritéria mohou být v podmínkách „právního vakuá“ a zvyků nesoucích v sobě zklamání z morality komunistické společnosti? S jistou formou nadsázky se dá říci, že rozkrádání státního majetku za cenu úplatku je praktická forma privatizace a tvorba spontánních vlastnických práv, což je zřejmým privatizačním cílem malé i velké privatizace.

Dle našeho názoru jediným možným způsobem, jak zabránit ilegálnímu rent-seekingu, je nastavení pevného právního rámce, který musí být samozřejmě efektivně vymáhán. Změna právního rámce a systému jeho vymáhání se bez problémů neobejde, neboť to, co bylo běžné, nelze ze dne na den nazvat ilegálním nebo amorálním.

Kromě malé a velké privatizace byly další formou odstátňování majetku restituce neboli navrácení majetku původním majitelům. S tímto procesem je spojeno relativně komplikované rozhodování o konkrétních podmínkách, za jakých lze majetek navrátit. Především není jednoduché rozhodnout, od kterého data vznikne nárok na restituci, jestli poskytnout kompenzaci finanční nebo věcnou, jak daný majetek ocenit, rozhodnout kterým subjektům vznikne nárok na restituci a jak identifikovat bývalé vlastníky, kteří byli často v emigraci. Navrácení majetku původním vlastníkům proto mohlo vypadat chaoticky a mohlo poskytovat diskreční rozhodovací pravomoc odpovídajícím úředníkům.

Žák (1999) uvádí, že nutnost byrokratického ověřování restitučního nároku s sebou nesla korupční daň v podobě úplatků, pomocí nichž bylo možno některé byrokratické obstrukce obejít. Nutnost byrokratických procedur mohla vést k historicky závislé korupci, jež však nemusela přesahovat běžné zvyklosti předchozího období, kdy to, co dnes nazýváme úplatkem, bylo vnímáno jako běžná součást života. Jednalo se o platby nebo dary řemeslníkům, lékařům, jejichž povinností bylo poskytovat služby „zdarma“.

Leff (1964) poukazuje na prorůstovou prospěšnost takových praktik, které urychlují podnikatelské tržní transakce, jímž administrativní bariéry brání. Z pohledu cílů transformace lze proto urychlení restitučního procesu považovat za prospěšný krok, jenž podpořil vznik tržních institucí.

3. MEČIAROVA VLÁDA A KORUPCE

Rokem 1993 vzniká samostatný Slovenský stát. Rozdělení Československé federativní republiky rozdělilo také strategie dalšího průběhu transformačního procesu. Na Slovensku převzala zodpovědnost za transformaci vláda HZDS pod vedením Vladimíra Mečiara. Ten měl velmi významné postavení také v období před rozdělením ČSFR, když v roce 1990 vyhrála na Slovensku parlamentní volby strana VPN (Verejnost' proti násiliu) pod jeho vedením.

Mečiarova vláda, která byla charakteristická nacionalistickým politickým programem,⁵ vyznívala v kontextu korupce kontroverzně. Kupříkladu byla obviňována z komunistických praktik a mediální manipulace.

„První polovina 90. let byla ve znamení boje o média, především ta veřejnoprávní, ve vašem případě STV. Vzpomenete si na klíčové okamžiky tohoto procesu a role, které sehrávaly jednotlivé subjekty?

Nominace ředitele STV byla pokaždé politická. Profesionalita kandidáta nebyla rozhodující. Je paradoxem té doby, že tito lidé nezvládnutí své role pokaždé interpretovali jako politické spiknutí. Následně se pak začali politicky vyhraňovat. Znáám opravdu hodně takových, kteří objevili své národní cítění až poté, co profesionálně nezvládli svou odpovědnou práci. Ptáte se však na klíčové okamžiky. Z mého hlediska to byl 3. březen 1991, kdy Milan Kňažko odrecitoval v STV, za pravidelnou Mečiarovou desetiminutovkou, dramatický projev o tom, jak měl být vedením Veřejnosti proti násilí cenzurován. To byl konec VPN a začátek Hnutí za demokratické Slovensko. Kdo tehdy přemýšlel nad tím, že jde o nesmysl, který vyvracel právě Kňažko tím, že si v televizi odbrebentil, co mu jiní napsali? Až po mnoha letech se zjistilo, že jedním z autorů onoho projevu byl novinář a zpravodajec bývalé komunistické rozvědky pan Cibula. Anebo onen moment, kdy v den voleb v roce 1994, v čase moratoria na politickou kampaň, Vladimír Mečiar před desítkami kamer a mikrofonů prohlásil, že mu měla být zmařena možnost volit. Takových a podobných „mediálních triků“ jsou za léta, co žiji, spousty.“⁶

Zde vyvstává několik důvodů proč se domnívat, že korupce v tomto období na Slovensku byla a zároveň o ní málokterý občan věděl. (i) Především stejně jako měl málokterý odborník pramalou zkušenost s praktickým fungováním tržního hospodářství, tak měl i nově nastoupivší politický představitel pramalou zkušenost s „technologí“ moci. Ti, kteří zkušenosti měli, byli bývalí komunističtí představitelé. Jedinou jejich praktickou zkušeností byla ale zkušenost minulá. (ii) Do roku 1998 nebyly na Slovensku přítomny žádné nadnárodní

⁵ Zahraniční média, jakým je například The Economist se o Mečiarově vládě vyjadřovaly jako o populistické autokracii (Economist, 1999).

⁶ Fedor Gál v rozhovoru pro elektronický deník Neviditelný pes (2006).

monitorující nevládní organizace jakou je například Transparency International. Podle zprávy Transparency International (Naftová, Žitňanský, 2001) sestavované slovenskými investigativními novináři bylo období za Mečiarovy vlády nejhůře hodnoceným z pohledu jejich možností pro výkon svého povolání. To jednoduše znamená, že se korupci nemohli věnovat ti, kteří jsou považováni za nejpovolanější, což jsou novináři a nevládní monitorující organizace. Pokud se běžný občan má nějakou šanci dozvědět o korupčním jednání jeho volených zástupců, pak je to prostřednictvím sdělovacích prostředků. (iii) Dalším důvodem je path-dependency (Frič, 1999),⁷ což stručně řečeno znamená, že občané prosazovali takové typy jednání, na jaké byly zvyklí, tedy stejné rent-seekingové aktivity, jaké byly popsány v minulé kapitole. Dle našeho názoru je ale laciné kritizovat transformační proces z pozice path-dependence, neboť šoková změna institucionálního rámce je jediným řešením, jak se učít jiným, dosud neznámým způsobům jednání a nabírat tak nesdělitelné zkušenosti.

V kapitole se pokusíme vykreslit korupční stav na Slovensku do roku 1998, kdy vláda HZDS skončila. Nejdříve vysvětlíme korupční možnosti dalšího průběhu transformace, konkrétně druhé vlny velké privatizace a dále představíme nejvýznamnější korupční kauzy, které se během tohoto období udály.

3.1. Privatizace státního vlastnictví do roku 1998

Transformační proces po rozdělení neustal a přeměna státního vlastnictví pokračovala dál, avšak strategie kupónové privatizace, které se Slovensko jako součást ČSFR účastnilo, byla opuštěna a nahrazena přímými prodeji státního vlastnictví.

Druhá vlna velké privatizace probíhala na Slovensku pod taktovkou Ministerstva pre správu a privatizáciu národného majetku, jehož ředitelé byli Vladimír Mečiar (15.3.1994–13.12.1994), Milan Janičina (13.12.1994–30.10.1998). Do roku 1998 bylo tímto ministerstvem podepsáno 1501 privatizačních smluv. V přímém prodeji byl privatizován majetek za 34 mld. SK, zatímco ve veřejných soutěžích pouze za o něco málo více než 1 mld. SK. Standardními metodami byly předány akcie v hodnotě 36 mld. SK a pod kontrolou státu tedy konkrétně Fondu národního majetku podřízeného ministerstvu zůstal majetek o hodnotě 30 mld. SK (Krasko, 2005).

Podle našeho názoru, důvodem pro opuštění kupónové privatizace byl automatický systém aukcí (Tříška, 2002), jenž poskytoval menší volnost v rozhodování než přímé prodeje, což vede k menším

⁷ Path-dependency je výsledkem prosazování mentálních modelů v lidském jednání. Tyto modely si lidé vytváří na základě kulturních specifik, zkušeností nebo procesem učení, což se pak odráží v podnikatelských snahách o tvorbu nových institucí (North, 1992).

možnostem rozprodat státní majetek podnikatelům, kteří jsou ochotni poskytnout rozhodujícím orgánům úplatek nebo jinou výhodu.

3.2. Korupční kauzy spojené s vládními představiteli

Během období vlády Vladimíra Mečiara proběhlo na Slovensku několik „podivuhodných“ událostí. V této podkapitole se kromě kvantifikace korupce pokusíme se nastínit ty momenty, které dle našeho názoru nejlépe dokreslí atmosféru doby.

Je zřejmé, že politické špičky tehdy musely čelit podnětům přímo vybízejícím k hledání korupčních výhod, jenž zahraniční pozorovatelé nepovažovali za standardní demokratické praktiky. Podle HN (2002) původně nemajetní představitelé HZDS museli získat svůj rozsáhlý majetek právě z úplatků a neprůhledné privatizace, neboť si jej ze svého oficiálního platu nemohli dovolit. Tato skutečnost se ovšem nedá a nikdy nebude dát dokázat, protože jedinou možností, jak odhalit původ takového majetku, je jeho oficiální přiznání. Takový zákon na Slovensku v období 1990–1998 neplatil

Zpráva OECD z roku 1999 (OECD, 1998, s. 101) poukazuje na netransparentní způsob privatizace příkladem privatizace Slovnaftu, který byl odprodán neznámé společnosti Colorin za 620 milionů SK. Fond národního majetku akcionářům na valné hromadě, která se uskutečnila těsně před prodejem, kdy už bylo o prodeji prakticky rozhodnuto, neposkytl žádné detailní informace.

Z tohoto pohledu byl zajímavou postavou, která vešla ve všeobecnou známost, Ján Ducký. Bývalý náměstek ministra komunistické vlády a trojnásobný ministr vlády polistopadové. Tento muž měl údajně lobbvat za zájmy slovenských podnikatelů, kteří jej znali ještě z dob komunismu a kteří přicházeli k majetku „příliš lacino“ (Týden, 1999). V době, kdy byl Ducký na slovenském ministerstvu hospodářství se uskutečnila také kontroverzně vnímaná privatizace Nafty Gbely, od které se veřejně distancoval, byť ta proběhla pod jeho dohledem. Lukrativní podnik koupila firma Druhá obchodní s anonymními majiteli a s obchodním sídlem v opuštěném domě na okraji Bratislavi. Nafta, která byla původně na listině strategických neprivatizovatelných podniků, byla této firmě přímo prodána za 500 milionů SK, přičemž tržní cena akcií představovala 3,2 mld. SK (Respekt, 2001). Později se ukázalo, že majitelem Nafty Gbely se stal trnavský krajský předseda HZDS a bývalý číšník Vladimír Poór. V roce 1996 byl Ducký odvolán z ministerstva za to, že připravil slovenskou vládní pokladnu o miliardové daňové příjmy tím, že vystavil několika podnikatelům ilegální vývozní licence.

Bývalý náměstek komunistického ministerstva, trojnásobný ministr vlády HZDS a nakonec správce ziskového Slovenského

plynárenského podniku, byl v lednu roku 1999 nalezen v chodbě panelového domu v Bratislavě s trojnásobným průstřelem hlavy.

Asi nejpodivnější událostí, která demonstruje politické praktiky vlády HZDS, byl případ únosu syna prezidenta Michala Kováče. Ten byl v roce 1995 zavléčen do Rakouska údajně na příkaz Ivana Lexy, bývalého šéfa tajné služby (SIS) v letech 1994 až 1998. Lexa byl z únosu obviněn a vyšetřován, avšak v roce 1998 na Mečiarův příkaz amnestován. Podle Ekonomistu (2002) měl být právě Lexa přímým vykonavatelem „špinavých“ politických úkolů, které inicioval tehdejší premiér. Nejvážnější obvinění, jemuž Lexa čelil, bylo navádění k vraždě bývalého policisty Roberta Remiáše, na kterého byla nastražena bomba v jeho osobním voze.

V roce 1998 bylo na základě usnesení nově nastoupivšího premiéra Mikuláše Dzurindy obnoveno Lexovo vyšetřování. V březnu roku 1999 již poslanec Lexa čelil obvinění z trestných činů: zneužití pravomoci veřejného činitele, zavléčení občana SR do ciziny a loupeže. Národní rada zbavila Lexu imunity a poté, co mandátní výbor a imunitní výbor Národní rady SR v listopadu roku 1999 souhlasil s trestním stíháním za zneužití pravomoci veřejného činitele, strávil obviněný několik měsíců ve vazbě.

V květnu roku 2000, navzdory zákazu překročit hranice Slovenské republiky i s diplomatickým pasem, Lexa opustil území Slovenska. V červnu roku 2000 slovenští kriminalisté vyhlásily po Lexovi celostátní pátrání a požádali o pomoc Interpol.

V roce 2002 byl bývalý šéf tajné služby deportován z Jihoafrické republiky na Slovensko a vzat znovu do vazby.

„Opaloval se v Umhlanga Rocks, plážovém středisku kousek na severu od Durbanu v Jižní Africe v hotelu vlastněným hádejte kým? Jeho někdejší sekretářkou, která vyklouzla ze Slovenska zhruba v době, kdy tak učinil její bývalý šéf. Mamince řekla, že jede studovat angličtinu do Austrálie.

Abychom se dostali k jádru pudla. Majetek pana Lexy a dalších starých známých pana Mečiara, byl z velké části státu ukraden. Celkovou částku, která prošla rukama těchto pánů během období 1994–1998, se nikdy nedozvíme.“⁸

V červnu roku 2006 poté, co nebylo na odsouzení Ivana Lexy nalezeno dostatek důkazů, Vladimír Mečiar prosazoval ve Slovenské národní radě jeho rehabilitaci.

Podle grafu č. 1, který prezentuje vývoj součtů zjištěných a objasněných trestných činů - ilegálních korupčních aktivit - není v období 1993–1998 zaznamenáno tolik trestných činů jako v období

⁸ Economist, 2002 .

následujícím, v období vlády Mikuláše Dzurindy. Tento vývoj si lze vysvětlit buď „čistou hrou“ Mečiarovy vlády nebo laxností v potírání korupce. Otázkou však stále zůstává, zda zásadní transformační změny je možné prosadit bez toho, aby se v jejich implementaci objevily aktivity, které mohou být později shledány za korupční. Dle našeho názoru je takový „čistý“ průběh transformace prakticky neuskutečnitelný, proto nepovažujeme možné korupční praktiky Mečiarovy vlády za důkaz toho, že od transformace mělo být ustoupeno, ale za důkaz postupného odhalování obchodního stylu, jenž byl v době normalizace neviditelný, ale podle našeho názoru běžný.

Tabulka č. 1: Vývoj trestných činů souvisejících s korupcí na Slovensku

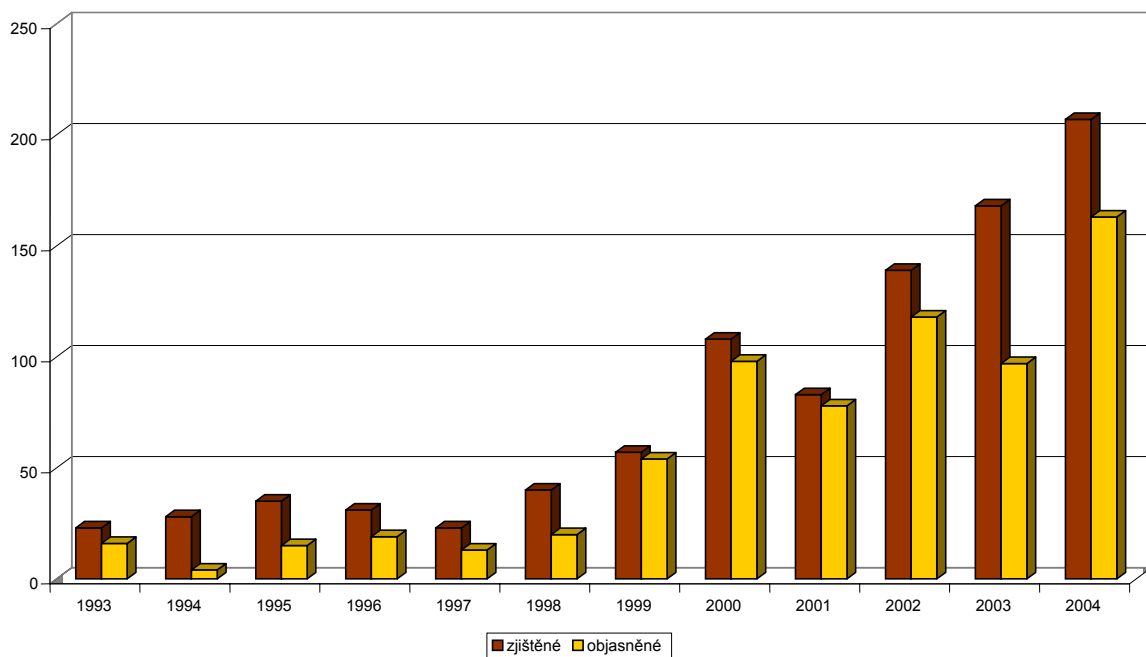
	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999	
	zis.	obj.	zis.	obj.	zis.	obj.	zis.	obj.	zis.	obj.	zis.	obj.	zis.	obj.
trestný čin														
úplatkárstvo	18	13	24	2	30	12	28	17	23	13	35	16	22	21
podplácanie	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	4	4	30	29
nepriama korupcia	5	3	4	2	5	3	0	2	0	0	1	0	5	4
součet	23	16	28	4	35	15	31	19	23	13	40	20	57	54

Zdroj: Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

	2000		2001		2002		2003		2004	
	zis.	obj.	zis.	obj.	zis.	obj.	zis.	obj.	zis.	obj.
trestný čin										
úplatkárstvo	31	27	24	23	59	44	89	33	108	78
podplácanie	74	68	54	50	74	70	63	55	87	74
nepriama korupcia	3	3	5	5	6	4	16	9	12	11
součet	108	98	83	78	139	118	168	97	207	163

Zdroj: Úrad vlády Slovenskej republiky

Graf č. 1: Vývoj trestných činů souvisejících s korupcí na Slovensku

4. DZURINDOVA VLÁDA A KORUPCE

Po volbách v roce 1998 se na Slovensku až do roku 2006 držela moci pravicová vláda pod vedením premiéra Mikuláše Dzurindy. Ta se rozhodla změnit politický styl Vladimíra Mečiara a „zatočit“ s korupcí.

„Slovenský místopředseda vlády Ivan Mikloš prosadil silný protikorupční program těsně po tom, co převzal úřad na konci Mečiarova režimu s poznámkou: „korupce je problematickou otázkou všech zemí, ale v tranzitivních ekonomikách, jako je naše, představuje větší problém.“⁹

V kapitole se zaměříme na vládní protikorupční program na Slovensku. Protože Dzurindův kabinet během dvou volebních období nevyhlásil jenom protikorupční program, ale také rozsáhlejší prorůstové ekonomické reformy (OECD, 2002, 2005), pokusíme se zde dále zhodnotit dopad těchto reforem na korupční situaci na Slovensku.

4.1. Protikorupční program

V podkapitole se budeme věnovat průběhu naplňování vládního protikorupčního programu. Pro hodnocení jeho úspěšnosti využijeme kvantifikujících ukazatelů, které se liší ve způsobech zaznamenávání ale také v definicích korupce, jenž nemusí korespondovat s naším vymezením.

Protože subjektivní vnímání korupce obsažené v sociologických průzkumech a statistiky tvrdých dat jsou tak odlišné povahy, že je nelze považovat za rovnocenné ukazatele, je jejich vypovídací schopnost omezena. Sociologické průzkumy se také mohou lišit v tom, jací lidé na jaké otázky odpovídají. Tento fakt budeme brát v potaz stejně jako rozdíly ve vymezení korupce, které budou dále objasněny.

Tvrdá data

S naplňováním programu boje proti korupci byly spojeny organizační změny. 22. listopadu roku 2000 Dzurindova vláda na základě usnesení č. 949 zřídila Centrálnu koordinačnú jednotku boja proti korupcii, kterou 11. prosince 2002 na základě usnesení č. 1359 zrušila, aby vytvořila samostatný vládní odbor přímo určený k monitoringu korupce.

Tento krok vedl k tomu, že boj proti korupci byl ve vládním aparátu poprvé v novodobé historii Slovenska organizačně zakořeněn. Ovšem to, co vládní úředníci nebo vládou jmenovaní monitorující agenti považovali za korupci, nebyl ilegální rent-seeking jako takový, ale zákonem stanovené trestné činy, jejichž skutkové naplnění mohlo

⁹ Anderson, Gray; 2006, s. 3.

i nemuselo vést k rent-seeking.¹⁰ Korupční trestné činy jsou v trestním zákoně definovány podle §160 zákona č. 140/1961 Zb. **Prijímanie úplatku**, §161 zákona č. 140/1961 Zb. **Podplácanie**, §162 zákona č. 140/1961 Zb. **Nepriama korupcia**.

Graf č. 1 představuje justiční statistiky výše jmenovaných trestných činů v jednotlivých letech od roku 1993 do roku 2004. Levý sloupec ukazuje zjištěné trestné činy, pravý objasněné. Graf pod tabulkou znázorňuje vývoj trestných činů podle předchozí statistiky.

Na grafu č. 1 je na první pohled patrné, že zvýšení vládního monitoringu v roce 1998 vedlo k krok od roku zvyšujícím se počtu zaznamenaných a objasněných trestných činů. Zajímavý je zlom v roce 1999 v případě trestného činu podplácanie, §161. Ten nebyl do roku 1998 vůbec registrován. Podnikatelé, kteří mohli nabízet úplatky, nemuseli být do roku 1998 vystaveni žádnému riziku trestního stíhání. Taková skutečnost vytváří silné podněty ke spotřebování zdrojů v rent-seekingových aktivitách, směřujících k zabezpečení monopolní pozice na trhu. Proto tuto změnu lze považovat za krok k eliminaci ilegálních rent-seekingových aktivit.

Vnímání korupce na Slovensku

I přes statisticky doloženou snahu první Dzurindovy vlády byla Slovenská republika vnímána stále jako relativně zkorumpovaná země (TI, 2004). Proto se v roce 2002 nově zvolený kabinet, připravující se na vstup do NATO (2002) a do EU (2004), snažil napravit pověst Slovenska v zahraničí.

„Nová vláda, koalice čtyř pravicových stran, vedená premiérem Mikulášem Dzurindou, se zavázala vykořenit korupci. Tento slib se stal centrem pozornosti poté, co předchozí Dzurindův koaliční kabinet na konci volebního období odmítl tvrzení, že se mu nepodařilo naplnit předchozí předvolební slib zbavit Slovensko korupce. „Mám pocit, že se nám znovu podaří zavést další protikorupční opatření.“ říká prezident Rudolf Šuster. „Náš vstup do NATO a do EU bude hodnocen podle výsledků a ne na základě dat, která vytvořily nějaké speciální instituce. Sliby už nestačí. Jestli se nám nepodaří dát věci do pořádku doma, nebudeme schopni získat důvěru zahraničních investorů ani poté, co vstoupíme do EU a do NATO.“¹¹

¹⁰ Jestliže byl kupříkladu úředník přichycen při přijímání úplatku, mohlo se jednat o platbu za kvalitnější službu, která umožnila třeba rychlejší vyřízení potvrzení, na které by měl uplácející normálně nárok. Jestliže se ale jednalo o platbu za službu, na kterou by platící neměl nárok bez úplatku, pak jde o rent-seekingovou korupční aktivitu ze strany uplácejícího. V případě, že úředník cíleně vyhledává pozici, z které může povolení, licence, státní zakázky atd. přidělovat tak, že obchází zákony za účelem ilegálního zisku, pak se jedná o korupční rent-seeking ze strany úředníka či politika.

¹¹ Holt, Pisarova (2002).

Vnímání korupce dokladuje ukazatel CPI sestavovaný nadnárodní nevládní organizací Transparency International, která v roce 1998 zřídila na Slovensku svoji pobočku.

V dotaznících statisticky transformovaných do indexu CPI je zachycen názor zahraničních i domácích podnikatelů a analytiků, kteří tak svým hodnocením vyjadřují svůj subjektivní pohled na korupční stav zkoumané země. Všechny zdroje těchto šetření jednotně vychází z definice, v níž je korupce považována za zneužití veřejné moci za účelem osobního obohacení. Tímto se myslí především podplácení s cílem vyzískat vládní privilegium ale také přijímání úplatku, nebo zpronevěra (Lampsdorff, 2006).

Tabulka č. 2: Vývoj CPI na Slovensku

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
CPI	3,9	3,7	3,5	3,7	3,7	3,7	4	4,3	4,7

Zdroj: www.transparency.sk

Z tabulky č. 2 je jasně patrné, že z pohledu tohoto ukazatele, kde je vyšší číslo bráno za pozitivní výsledek, byla Dzurindova vláda v boji proti korupci vnímána jako úspěšná.

Vládní protikorupční program v roce 2004 přitvrdil, což dokládá také statistika tvrdých dat. Objevila se mnohá obvinění z korupce, ale také odsouzení (Respekt, 2004). Jako první případ lze jmenovat soudce natočeného na video, jak žádá o stotisícový úplatek výměnou za menší trest, za což byl odsouzen k dvěma letům nepodmíněně.

Součástí dalšího, tvrdšího postupu v programu boje proti korupci bylo také nasazení „agenta provokatéra“. Provokatér poprvé úspěšně zakročil v případě poslance Gabriela Karlina, kterého přichytila policie v regionální kanceláři HZDS v Banské Bystrici při přebírání úplatku ve výši 500 000 SK od jedné stavební firmy. Podle BBC (2003) měl být Karlin zprostředkovatelem mezi stavební firmou a ředitelem Úřadu banskobystrického samosprávného kraje Milana Mráze, který byl rovněž vzat do vazby. Gabriel Karlin byl v květnu roku 2005 okresním soudem v Banské Bystrici jako první případ tohoto typu na Slovensku uznán vinným z přebírání úplatku a odsouzen k jednomu roku vězení nepodmíněně.¹²

K důkazům o naplňování vládního protikorupčního programu přikládáme dále ukazatele Světové banky (World Bank) a Evropské

¹² Mezi podezřelými politiky nebyli jenom zástupci HZDS. Například v roce 2001 musel z postu ministra obrany odejít Pavol Kanis (SDK) kvůli nevyjasněnému financování svojí luxusní vily. V srpnu roku 2005 byl odvolán z pozice ministra financí Pavol Rusko (KDH), na kterého se snesla vlna podezření ze střetu zájmů, když mu významný obchodník v energetickém průmyslu poskytl půjčku v době, kdy probíhala právě privatizace energetiky. (Stracansky, 2005).

banky pro obnovu a rozvoj (European Bank for Development and Reconstruction) BEEPS, který posuzuje kvalitu podnikatelského prostředí v zemi. Ten je tvořen vzorkem průzkumů mezi domácími podnikateli parametricky korigovaným podle vícero kritérií, jakým je kupříkladu struktura vlastnictví nebo počet zaměstnanců firmy (BEEPS, 2005a). Ze vzorku dotazovaných jsou vyňati zástupci odvětví, které podléhají přímé cenové regulaci nebo vládnímu dohledu, což je kupříkladu bankovní sektor, železniční doprava, vodovodní a kanalizační služby atd.

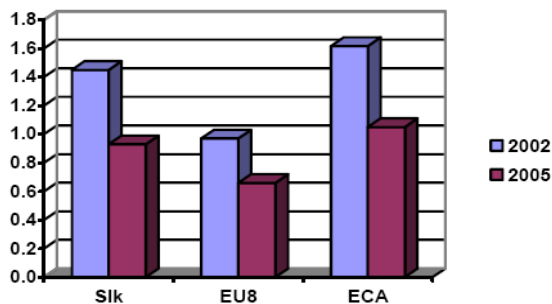
BEEPS v sobě zahrnuje deset kapitol dotazů obsahujících alespoň čtyři otázky. Jedna kapitola je věnována přímo korupci, kde je za korupční jednání považováno přijímání úplatků ze strany veřejných představitelů. Předpokládaným motivem podplácení ze strany podnikatelů je zde potřeba překonání administrativních bariér za účelem tržního podnikání, nikoliv za účelem omezení konkurence nebo získání politických výhod. Podnikatelé tak spíše hodnotí, jak moc jsou nuceni nabízet úplatky, aby se vyhnuli administrativním překážkám ve svém podnikání.

Domníváme se, že deregulace, rušení administrativních bariér a rovná distribuce daňové zátěže, která proběhla v rámci širších reformních kroků nastoupivších v roce 1998, byly dalším z vícero důvodů, proč korupce v době vládnutí Mikuláše Dzurindy postupně ustupovala, alespoň podle výše zmíněných průzkumů. Máme za to, že zjednodušení administrativních bariér snižuje náročnost podnikání a výpočet daňového odvodu, což zbavuje podnikatele nákladů spojených s hledáním legálních i ilegálních cest, jak se překážkám podnikání a daňovým odvodům vyhnout. Tyto prostředky jsou pak investovány do produkčních procesů a nejsou vydávány na úplatky nebo jiné ilegální platby – neproduktivní aktivity. Transparentní podnikatelské prostředí a jednoduchý daňový systém tak může pozvednout hranici výrobních možností ekonomiky. V grafu č. 2 je vidět pozitivní změna z roku 2002 na rok 2005.

Graf č. 2: Úplatky jako podíl na ročních obrátech dotazovaných firem

Bribe Tax

Bribes as a share of annual sales

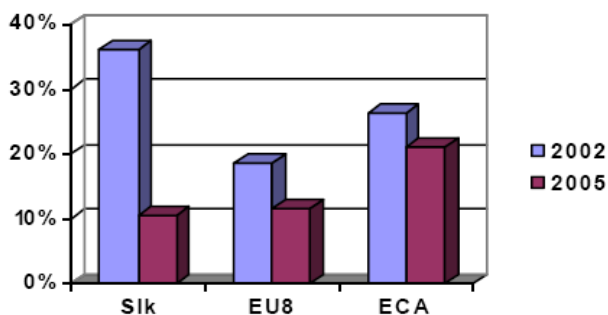

Zdroj: BEEPS (2006), <http://web.worldbank.org/>

Graf č. 3: Procentuální zastoupení firem, které tvrdí, že uplácí často.

Bribe Frequency

Percent of firms saying unofficial payments are frequent

Zdroj: BEEPS (2006), <http://web.worldbank.org/>

Z grafu č. 3 je zřejmé, že přesvědčení podnikatelů o frekvenci neformálních plateb se také změnilo. V roce 2005 měli zástupci šetřených firem pocit, že se četnost ilegálních plateb na Slovensku oproti roku 2002 výrazně snížila.

ZÁVĚR

V první kapitole byla vysvětlena normalizační situace. Ve druhé kapitole jsme se pokusili popsat korupční atmosféru v období Mečiarovy vlády.

Ve třetí kapitole jsme na základě statistik a sociologických šetření hodnotili boj proti korupci kabinetu Mikuláše Dzurindy. Ačkoli tvrdá data vykazovala rostoucí trend, vnímání korupce rezidenty i zahraničními pozorovateli zaznamenalo zlepšení až v druhé polovině Dzurindova volebního období. Tuto skutečnost si vysvětlujeme pozdější medializací nejzávažnějších korupčních afér Mečiarovy vlády a také medializací výsledků boje proti korupci. Mamedova (2002) kupříkladu uvádí, že počet článků věnujících se korupci v tištěných médiích na Slovensku vzrostl z roku 1998 (173) na rok 1999 (343) téměř na dvojnásobek. V roce 2001 se objevilo podobných článků 410. Je ale třeba mít na paměti, že protikorupční program nemohl mít okamžitou odezvu, proto přímé zkušenosti s korupcí dotazovaných mohly být ovlivněny praktikami, které s sebou nesly zvyklosti předchozích vlád.

Dzurindův kabinet se svým tvrdším antikorupčním programem slavil v roce 2004 podle respondentů CPI úspěch. Dle našeho názoru se na tomto výsledku podílel také tlak nadnárodních institucí jakým je třeba EU. Jak naznačují odpovědi rezidentů dotazovaných v BEEPS, rozsáhlým ekonomickým reformám se také podařilo zlepšit kvalitu podnikatelského prostředí z pohledu uplácení. Tato fakta potvrzují to, že zatímco v období do roku 1998 korupce na Slovensku probíhala bez kontroly, v období od roku 2002 se korupční situace na Slovensku výrazně zlepšila.

Slovenská republika zaznamenala v posledním hodnoceném období ekonomický růst, který je považován za výsledek pravicových reform Dzurindovy vlády. Máme za to, že eliminace podnětů k neproduktivním aktivitám, jakými je obcházení administrativních bariér, regulačních opatření či složitého daňového systému, musí také vést k postupnému opouštění ilegálních aktivit, jejichž cílem je získat výhodnější postavení v konkurenci.

POUŽITÁ LITERATURA

ANDERSON, H. J. – GRAY, CH. W. (2006): Anticorruption in Transition 3: Who is Succeeding... and Why? Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006.

BBC (2003): Slovenská polícia zadržela poslance pri prebíraní úplatku. 29. listopadu, 2003.

COASE, R. H. (1960): The Problem of Social Cost. Journal of Law and Economics. Vol. 3, No. 1, str. 1-44, 1960.

ECONOMIST (1999): Stepping out, or back? 6. květen, 1999.

ECONOMIST (2002): The secret service gets its (own) man. 1. srpen, 2002.

FRIČ, P. (1999): Korupční klima v ČR. In. Korupce na český způsob. Praha: G plus G, 1999.

HOLT, E – PISAROVA, M. (2002). Politics-Slovakia: Clenaning Up On Way To The West. Global Information Network. New York: Dec 27, 2002.

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY (2002): Představitelé HZDS se chlubí bohatstvím, které získali díky politice. 2. prosince, 2002.

KABELE, P. (1999): Česká byrokracie a korupce. In. Korupce na český způsob. Praha: G plus G, 1999.

KIRZNER, I. M. (1997): How Markets Work: Disequilibrium, Entrepreneurship and Discovery, IEA Hobart Paper no. 133, The Institute of Economic Affairs.

KRASKO, I. (2005): Privatizácia na Slovensku od Něžnej revolucie po súčasnosť a její vplyv na slovenský kapitálový trh. http://knowhow.host.sk/arch_privatizacia.html (1 únor, 2007).

KRUEGER, A. O. (1974): The Political Economy of Rent-seeking Society. American Economic Review, 1967, č. 64, str. 291-303, 1967.

LAMPSDORFF G. J. (2006): The Methodology of the TI Corruption Perceptions Index 2006. University of Passau: Transparency Intrenational, October, 2006.

LÁCKO, M. (1999): Do Power Consumption Data Tell the Story?– Electricity Intensity and Hidden Ekonomy Budapest Working Papers on the Labour Market BWP. 1999/2 March 1999.

LEFF, N. (1964): Economic Development through Bureacratic Corruption. American Behavioral Scientist. str. 8–14, 1964.

LIDOVÉ NOVINY (2006): Pusa na čelo od Ivana Lexy. 25. září, 2006.

MAMEDOVA, L. (2002): Do Transitions Have To Be Corrupt. Syracuse University Maxwell School of Citizenship & Public Affairs Department of Public Administration. June 14, 2002.

MAURO, P. (1997): Why Worry About Corruption. IMF Economic Issues, n. 6, 1997.

McMASTER, I. (2001): Privatization In Central and Eastern Europe: What Made Czech Republic So Distinctive? European Policie Research Centre University of Stratchclyde, UK. November, 2001.

MOORE, D. (2005) Slovakia's 2004 Tax and Welfare Reform, IMF Working Paper, July 2005.

NAGYOVÁ, I. – ŽITŇANSKÝ E. (2001): Korupci na Slovensku a jej spracovanie v médiách. Bratislava: Transparency International Slovensko, 2001.

NEVIDITELNÝ PES (2006): Rozhovor: Korupce v médiích existuje, říká Fedor Gál. http://neviditelnypes.zpravy.cz/p_spolecnost.asp?r=p_spolecnost&c=A060331_200408_p_spolecnost_wag (8.2.2007).

NORTH, D. C. (1992): Transaction Costs, Institutions, and Economic Performance: Occasional Papers. San Francisco, CA: International Center for Economic Growth, 1992.

OECD ECONOMIC SURVEY SLOVAK REPUBLIC 1998–1999 (1999): OECD Publishing, Volume 1999/8, 1999.

OECD ECONOMIC SURVEY SLOVAK REPUBLIC 2002 (2002): OECD Publishing, Volume 2002/11, July, 2002.

OECD ECONOMIC SURVEY SLOVAK REPUBLIC 2005 (2005): OECD Publishing, Volume 2005/6, September, 2005.

OTÁHAL, T (2007): O původu teorie podnikatelského objevování, Unpublished Working Paper, 2007

REED, Q. (1999): Korupce v privatizaci českou cestou. In. Korupce na český způsob. Praha: G plus G, 1999.

REED, Q. (1996): Political Corruption, Privatization and Control in the Czech Republic: A Case Study of Problems in Multiple Transition. Thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of D. Phil in Politics. Faculty of Social Studies, University of Oxford, September, 2006.

RESPEKT (2001): Konec loupeže století. 15. ledna, 2001.

RESPEKT (2004): Tu obálku si nechte. 21 června, 2004.

SLOVAKIA – BEEPS AT A GALNCE (2005a): The World Bank, 2005. <http://web.worldbank.org/>.

TANZI, V. – DAVOODI, H. (1998): Roads to Nowhere: How Corruption in Public Investment Hurts Growth. IMF Economic Issues, n. 12, 1998.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL (2004), Korupcia a protikorupčná politika na Slovensku 2004 (hodnotiacá správa), Šičíková – Babelová E. (ed), Bratislava, Transparency International Slovensko, 2004.

TŘÍSKA, D. (2002): Východiska, cíle a principy provedení kupónové privatizace. In Sborník textů Kupónové privatizace. Praha: CEP, 2002.

THE BUSINESS ENVIROMENT AND ENTRPRISE Performance SURVEI (BEEPS) (2005b): The European Bank for Reconstruction and Development, July 2005. <http://www.ebrd.com/>

TULLOCK, G. (1967): The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies and Theft. Western Economic Journal, Vol. 5, pp. 224–232.

TULLOCK, G. (2005): The Rent-seeking Society. Ch. K. Rowly (ed.) Indianapolis (IN): Liberty Fund, 2005.

TÝDEN. (1999): Smrt významného lobbyisty. 18.1.1999.

STRACANSKY, P. (2005). Corruption Doesn't Stop At Government Leaders. Global Information Network. New York: Aug 29, 2005.

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKÉ REPUBLIKY : <http://www.vlada.gov.sk/> (8. února, 2007).

ŽÁK, P. (1999): Korupce v médiích. In. Korupce na český způsob. Praha: G plus G, 1999.

ŽÍDEK, L. (2006): Transformace české ekonomiky: 1989–2004, Praha, C.H. Beck, 2006.

V roce 2005 vyšlo:

WP č. 1/2005

Petr Chmelík: Vliv institucí přímé demokracie na hospodářskou politiku ve světle empirického výzkumu

WP č. 2/2005

Martin Kvizda – Jindřiška Šedová: Privatizace a akciové společnosti – k některým institucionálním aspektům konkurenceschopnosti české ekonomiky

WP č. 3/2005

Jaroslav Rektourek: Přístup k inovacím v České republice. Současný stav a možné směry zlepšení.

WP č. 4/2005

Milan Víturka – Vladimír Žítek – Petr Tonev: Regionální předpoklady rozvoje inovací

WP č. 5/2005

Veronika Bachanová: Analýza kvality regulace České republiky

WP č. 6/2005

Hana Zbořilová – Libor Žídek: Washingtonský konsenzus v české ekonomické praxi 90. let

WP č. 7/2005

Osvald Vašíček and Karel Musil: The Czech Economy with Inflation Targeting Represented by DSGE Model: Analysis of Behaviour

WP č. 8/2005

Zdeněk Tomeš: Je stárnutí populace výzvou pro hospodářskou politiku?

WP č. 9/2005

Ladislav Blažek – Klára Doležalová – Alena Klapalová: Společenská odpovědnost podniků

WP č. 10/2005

Ladislav Blažek – Alena Klapalová: Vztahy podniku se zákazníkem

WP č. 11/2005

Ladislav Blažek – Klára Doležalová – Alena Klapalová – Ladislav Šiška: Metodická východiska zkoumání a řízení inovační výkonnosti podniku

WP č. 12/2005

Ladislav Blažek – Radomír Kučera: Vztahy podniku k vlastníkům

WP č. 13/2005

Eva Kubátová: Analýza dodavatelských vztahů v kontextu inovací

WP č. 14/2005

Ladislav Šiška: Možnosti měření a řízení efektivnosti a úspěšnosti podniku

V roce 2006 vyšlo:

WP č. 1/2006

Tomáš Otáhal: Je úplatkářství dobrá cesta k efektivnějšímu vymáhání práva?

WP č. 2/2006

Pavel Breinek: Vybrané institucionální aspekty ekonomické výkonnosti

WP č. 3/2006

Jindřich Marval: Daňová kvóta v ČR

WP č. 4/2006

Zdeněk Tomeš – Daniel Němec: Demografický vývoj ČR 1990–2005

WP č. 5/2006

Michal Beneš: Konkurenceschopnost a konkurenční výhoda

WP č. 6/2006

Veronika Bachanová: Regulace a deregulace v ČR v období 1990-2005

WP č. 7/2006

Petr Musil: Tendence na českém trhu práce v období transformace

WP č. 8/2006

Zuzana Hrdličková: Vliv sociální politiky na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 9/2006

Pavína Balcarová – Michal Beneš: Metodologie měření a hodnocení makroekonomické konkurenceschopnosti

WP č. 10/2006

Miroslav Hloušek: Czech Business Cycle Stylized Facts

WP č. 11/2006

Jitka Doležalová: Vliv politiky na konkurenceschopnost České republiky

WP č. 12/2006

Martin Chromec: Dlouhodobé efekty monetární politiky: může ČNB ovlivnit ekonomický růst?

WP č. 13/2006

Tomáš Paleta: Strukturální změny české ekonomiky ve světle privatizace a podpory malého a středního podnikání

WP č. 14/2006

Tomáš Otáhal: Vývoj korupce v ČR v období transformace

WP č. 15/2006

Jan Jonáš: Ekonomická svoboda a konkurenční schopnost české ekonomiky

WP č. 16/2006

Michal Tvrdoň: Regulace trhu práce v ČR

WP č. 17/2006

Martina Vašendová: Pohyb kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 18/2006

Ondřej Moravec: Hospodářská soutěž a její vliv na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 19/2006

Milan Viturka – Viktorie Klímová: Globálně orientované hodnocení konkurenční pozice krajů České republiky

WP č. 20/2006

Monika Jandová: Vývoj komoditních, teritoriálních a institucionálních aspektů zahraničního obchodu ČR

WP č. 21/2006

Vladimír Žítek – Josef Kunc – Petr Tonev: Vybrané indikátory regionální konkurenceschopnosti a jejich vývoj

WP č. 22/2006

Aleš Franc: Hlavní tendence ve vývoji pracovních migrací v České republice

WP č. 23/2006

Osvald Vašíček – Karel Musil: Behavior of the Czech Economy: New Open Economy Macroeconomics DSGE Model

WP č. 24/2006

Jaroslav Rektořík: Zapojení vysokých škol do přípravy a realizace strategických dokumentů regionů – podmínka rozvoje inovačních aktivit

WP č. 25/2006

Ladislav Šiška: Analýza finanční úspěšnosti tuzemských podniků

WP č. 26/2006

Daniel Němec: Demografický vývoj SR 1990–2005

V roce 2007 vyšlo:

WP č. 1/2007

Nada Voráčová: Maďarská fiskální politika a hospodářský růst

WP č. 2/2007

Martin Chromec: Monetární politika a její dopad na konkurenceschopnost Slovenské republiky

WP č. 3/2007

Martina Vašendová: Pohyb zahraničního kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenční schopnost slovenské ekonomiky

WP č. 4/2007

Jitka Doležalová: Vliv politiky na konkurenceschopnost Slovenské republiky

WP č. 5/2007

Daniel Němec: Komparace demografického vývoje Maďarska a Polska v období transformace

WP č. 6/2007

Veronika Bachanová: Regulace a deregulace v Maďarsku v období 1990–2006

WP č. 7/2007

Martina Vašendová: Pohyb zahraničního kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenční schopnost polské ekonomiky

WP č. 8/2007

Tomáš Otáhal: Vývoj korupce v SR v období transformace